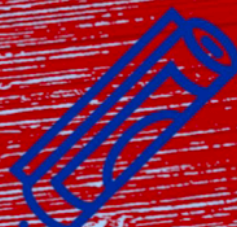
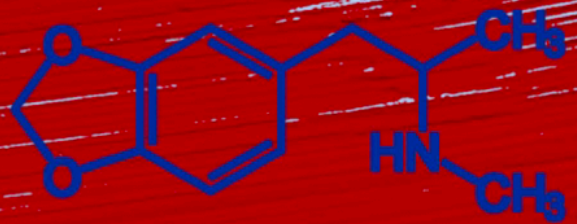

DESIGNER DROGOK

A JOGI PARADIGMAVÁLTÁS
SZÜKSÉGESSÉGE ÉS LEHETŐSÉGEI

SZERKESZTETTE: KARSAI KRISZTINA

ISBN: 978-963-306-736-9

Designer drogok – A jogi paradigmaváltás szükségessége és lehetőségei

SZERKESZTETTE: KARSAI KRISZTINA

© Szeged, 2020

Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete

MŰSZAKI SZERKESZTÉS, TERVEZÉS & LAYOUT: KARSAI KRISZTINA, SZARVAS KATA

BORÍTÓTERV: SZARVAS KATA

LEKTOR: NÉMETH ZSOLT

A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítójú, EU társfinanszírozású projekt támogatta.

Köszönetnyilvánítás

Jelen tanulmánykötet „A legújabb designer drogok analitikai kémiai, biokémiai, társadalmi és jogi kérdéseinek kutatása” c. EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítószámú projekt keretében készült írásokat tartalmazza. A kutatásban az SZTE Állam- és Jogtudományi Karának bünyügyi modul hallgatói, Botos Mihály, Csordás Balázs és Zolnay Zsolt vettek részt Prof. Dr. Karsai Krisztina egyetemi tanár vezetésével. A Bünyügyi Tudományok Intézetének más munkatársai, így Dr. Urbán Zoltán rendőrtábornok, címzetes egyetemi docens (Jász-Nagykún Szolnok megye rendőrfőkapitánya) segítette a kutatást szakmai észrevételekkel, illetve Dr. Németh Zsolt címzetes egyetemi tanár a jelen kötet lektorálásával. Dr. Harangozó Attila bíró címzetes egyetemi docensünk (korábban a Szegedi Ítéltábla elnöke, jelenleg az Országos Bírósági Hivatal elnökhelyettese) lehetővé tette a hatékony aktakutatást, Prof. Dr. Kereszty Éva pedig az igazságügyi vegyész- és orvosszakértői tevékenység pontosabb megértéséhez segítette hozzá a hallgatói csapatot.

TARTALOMJEGYZÉK

TANULMÁNYOK

Designer drogok – ugrás az ismeretlenbe - A jogi paradigmaváltás szükségessége és lehetőségei (Karsai Krisztina).....	6
Designer drogok szabályozásának feltérképezése (Botos Mihály Bálint)	13
Az új szintetikus kábítószer jogi szabályozórendszere (Zolnay Zsolt)	25
Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés megjelenése a büntetőeljárásokban – joggyakorlat elemzés (Csordás Balázs)	32
Designer drogok és a paradigmaváltás – Útkeresés (Csordás Balázs)	44
Dignitas hominis – Az emberi méltóság a kábítószer fogyasztás tükrében (Zolnay Zsolt)	54

RECENZÍÓK

Újragondolt szerhasználat: mit mutat a tudomány és mit tehetünk mi	
RECENZÍÓ WILLIAM R. MILLER ÉS KATHLEEN M. CARROLL (SZERK.): RETHINKING SUBSTANCE ABUSE: WHAT THE SCIENCE SHOWS, AND WHAT WE SHOULD DO ABOUT IT C. MUNKÁRÓL (GUILFORD PRESS; 2010) (Csordás Balázs)	64
Szintetikus pánik – a designer drogok szimbolikus politikája	
RECENZÍÓ A PHILIP JENKINS: SYNTHETIC PANICS: THE SYMBOLIC POLITICS OF DESIGNER DRUGS C. MUNKÁRÓL (NYU PRESS; 1999) (Zolnay Zsolt).....	78

Designer drogok szabályozásának feltérképezése

BOTOS MIHÁLY BÁLINT

I. BEVEZETÉS

Napjainkban a drogpolitikákat egyre jobban foglalkoztatja az új pszichoaktív anyag (NPS – new psychoactive substances), vagy másnéven a „designer” drog. Az NPS megjelenése a piacon számos változást idézett elő: új nézőpontba helyezte a drogpolitikát, a büntetőjogi szabályozást, valamint a bünfelderítést és bűnmegelőzést. A fogyasztó sokszor nincs tisztában azzal, hogy mit fogyasztott, milyen hatást várjon a bevett szertől, így mondhatni, hogy az eladók, terjesztők engedély nélküli emberkísérletek végeznek, amely társadalmi szinten növeli az egészségügyi kockázatot.

A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja 2018-as jelentése szerint az azonosított NPS-ek közel 70%-át az elmúlt 5 évben mutatták ki. Míg 2014-ben a bejelentett új pszichoaktív anyagok száma 101, 2015-ben 98, 2016-ban 68 volt, addig 2017-ben 51-re csökkent ez az arány.¹ Nem elhanyagolható azonban az a jelentésbe foglalt tény, miszerint bár csökkentek a számok, de egyre gyakrabban derítenek fel rendkívül magas hatóanyag-tartalmú, új szintetikus szereket (pl.: opioidokat), amelyek hatásai sokszorosai (akár 50-szeres) az eredeti anyagokénak. Ez azt eredményezi, hogy kis mértékű fogyasztás esetében is túladagolástól, halálos eredménytől lehet tartani. Jelentős továbbá az az adat, amely szerint az új pszichoaktív anyagok fogyasztásával összefüggő problémák miatt Európában kevesen jelentkeznek kezelésre, azonban vannak olyan országok, ahol ezek a szubsztanciák jelentősek. Ilyen például Törökország (17%), valamint Magyarország is, ahol a kezelésre jelentkezők 7%-a jelölte meg az NPS-ek egy csoportját (szintetikus kannabinoidok) jelentkezésük okául.

Mindezekből következik, hogy a jogi értelemben kábítószernek nem minősülő, de az emberi egészségre kockázatot jelentő új pszichoaktív anyagok szabályozása indokolt, azonban felmerülhet a kérdés, hogy a jelenlegi szabályozás adekvát védelmet nyújt-e, valamint egyáltalán

szükséges-e, mivel a „kábitószeriparnak” pontosan ez a területe fejlődik a legdinamikusabban, így nemcsak a jog, hanem más tudományág sem tud lépést tartani az NPS-ek rohamos fejlődésével.

II. A JELENLEGI SZABÁLYOZÁS, ÉS AZ AHHOZ Vezető út

1. KÁBITÓSZER – NPS

Hazánkban a rendszerváltást követően terjedt el nagymértékben a kábítószer.² Ha kábítószerrel beszélünk, akkor egy a köztudatban kialakult veszélyes, káros illegális szerre gondolunk. Ez nem volt azonban mindig így, hiszen már az ókori társadalmakban is használtak kábító hatású anyagokat. Nem illegális, veszélyes szerként gondoltak ezekre a szubsztanciákra, hanem élelmiszerként, gyógyszerként, gátlást oldó anyagként, így az emberek mindennapjaihoz hozzátartoztak.³ A történelem során a drogok számos változata kialakult, így joggal fogalmazódik meg bennünk, mit is tekinthetünk kábítószernek? A nemzetközi szerződésekben sincs egzakt definíció, így a kábítószereknek tulajdonképpen a jogi fogalmát használjuk. Ennek értelmében kábítószernek minősül az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott anyag, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotróp anyag és az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 2. számú mellékletében meghatározott pszichotróp anyag.⁴ Ebből következik, hogy a kábítószer jogi fogalma tulajdonképpen több nemzetközi szerződésben meghatározott taxatív felsorolt lista. Természetesen léteznek olyan szerek, amik bódulatot, tudatmódosulást, euforikus, mámoros érzést okoznak anélkül, hogy jogilag tilalmazott kábítószernek minősüljenek. Az új pszichoaktív anyagok a 2000-es évek közepétől kerültek nagy számban forgalomba. Az addig tilalmazott kábítószerek kémiai összetételének megváltoztatásával olyan anyagokat tudtak előállítani, amik hatásukban hasonlítottak a korábban forgalomban lévő kábítószerekhez, mégsem vonatkozott rájuk a büntetőjogi szabályozás. Az „új” jelző pedig, nem magára a szerre utalt, hanem inkább a visszaélésre való használat új módjára, mivel a legtöbb pszichoaktív anyagot már évekkel ezelőtt létrehozták.⁵

Látható, hogy mind a kábítószereknek, mind az NPS-eknek, pszichotróp anyagoknak komplex rendszere van, amit a jog csak taxatív felsorolással tud definiálni. A legjobban úgy lehet megfogalmazni a pszichoaktív anyagokat, hogy az a „legtágabb értelemben alkalmazható nem

² Ez nem jelenti azt, hogy előtte nem használtak kábítószereket. Hivatalosan a drogprobléma első jelentkezése 1969-re tehető, amikor az első halálesetet észlelték a droggal összefüggésben. A '70-es években legális – szerves oldószer – anyagokat használtak a bódult állapot eléréséhez. [Lásd.: Demetovics Zolt: A drogfogyasztás néhány kérdése. in.: Miletics Balázs (szerk.): Szírének Éneke. L'Harmattan, Budapest, 2001. 4.p.]

³ Ritter Ildikó: A kábítószerekkel összefüggő bűnözés etológiája. in: Vókó György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok. 55. köt. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018. 175. p.

⁴ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 459. §. 18. a-c).

⁵ Daróczy Zita (szerk.): Új pszichoaktív szerek korai jelzőrendszere. Nemzeti Drog Fókuszpont, Budapest, 2007. 7. p.

¹ EMCDDA: Európai kábítószer-jelentés (2018). Forrás: www.emcdda.europa.eu

jogi kifejezés, amely magában foglalja az olyan kábítószeres, pszichotróp anyagok, gyógyszerek, vegyszerek és oldószerek tág körét, amelyekkel visszaéléseket követnek el.”⁶

2. A KOCKÁZATI BŰNCSELEKMÉNY SZABÁLYOZÁSÁNAK INDOKOLTSÁGA

A kábítószeres és az NPS-ek büntetőjogi szabályozásával a jogalkotó a társadalom egészét fenyegető egészségügyi kockázatot akarta preventív eszközökkel visszaszorítani. Célja, hogy jogi eszközzel tartsa távol az embereket a kockázatos viselkedéstől. Problematikus azonban, hogy ezzel a technikával sérülhetnek alapjogok. Az emberi jogokból következik, hogy mindenkit megillet az önrendelkezési joga. Gondoljunk bele, hogy büntetlenül lehet alkoholt fogyasztani, holott bizonyított tény, hogy az alkohol is addiktív szer, ami súlyos egészségügyi problémákhoz vezethet. Ebből következik, hogy a kockázati cselekvések pönalizálása akkor lehet indokolt, ha azzal másoknak okozott sérelem potenciális lehetőségét előzzük meg.⁷ Mint említettem, a kábító hatású anyagokat már évezredekkel ezelőtt használták, csak a XX. században merült fel, hogy nemzetközileg szabályozzák a kábítószereket. Azóta azonban rendkívül szigorú szabályok vonatkoznak ezekre az anyagokra. E szigorú szabályozás indoka, hogy megvédje a társadalom tagjait az egészségügyi kockázatoktól, és visszaszorítsa a bűnözést, mivel vannak olyan nézetek, hogy a kábító hatású anyagok használata növeli a bűnelkövetést. Nem egyértelmű azonban, hogy a drogfogyasztás okozza-e a bűnözést vagy pedig a bűnözés a drogfogyasztást?⁸ Azt, hogy a kábítószer-fogyasztás és a bűnelkövetés között közvetlen ok-okozati kapcsolat lenne, nem lehet egyértelműen bizonyítani, maximum erősítőleg hathat rá (mint az alkohol).⁹

A droggal kapcsolatos bűncselekmények áldozat nélküli bűncselekményeknek számítanak. Ebből következik, hogy a keresleti oldalon lévő elkövető (fogyasztó) tulajdonképpen csak magának okoz kárt, másokra nem jelent veszélyt, hiszen nincs közvetlen összefüggés a szerfogyasztás és a bűnelkövetés között.¹⁰ Éppen ezért számos országban elindult a dekriminalizáció, hiszen a társadalmi konszenzus hiányzott (és hiányzik) a szabályozás mögül, ami elfogadottá tette volna a szigorú szabályozást.

3. A KÁBÍTÓSZER ÉS AZ NPS SZABÁLYOZÁSÁNAK MODELLJEI

Ha a kábítószer és az NPS szabályozásának lehetséges módozatairól beszélünk, akkor a droghasználatnak mint jelenségnek az értelmezési modelljei közül kvázi elfogadjuk a kriminalizációs modellt.¹¹ Ezek az elméletek arra keresik a választ, hogy a társadalom tagjai miért nyúlnak a tudatmódosító szerekhez, miként értelmezik a kábítószer-problémát. Az említett modell a szerhasználatot bűncselekményként értelmezi, így elsősorban a bűnüldözés és az

igazságszolgáltatás alá rendeli. Ennek értelmében a kábítószer-fogyasztót tettesnek, bűnelkövetőnek statuálja, nem pedig szenvedélybetegnek, habár a szerhasználat betegség.¹²

Alapvetően a kábítószer-probléma jogi szabályozása a büntetőjog és a közigazgatási jog feladata. A közigazgatási joghoz tartoznak a kábítószerek és pszichotróp anyagoknak a nyilvántartási és bejelentési kötelezettségeinek, valamint a termelésének, termesztésének, forgalmazásának és raktározásának a szabályozása, továbbá ezekkel összefüggő szabálysértések megalkotása.¹³ Fontos terület még az egészségügyi szakigazgatás, hiszen ide soroljuk a szenvedélybetegek ellátását, gyógyszerek felírását és kiadását. A jogi keret kialakításának fő kérdése, hogy miként kerüljön szabályozásra a kábítószer és az NPS bűncselekmények két oldala: a fogyasztói és a kínálati oldal. Egyrészt vannak olyan országok, ahol a prohibíciót helyezik előtérbe (Oroszország, Kína, Mexikó), vagyis a büntetést preferálják, másrészt léteznek dekriminalizációs drogpolitikát folytató országok (Portugália, Hollandia, Csehország), ahol a fogyasztási és a kereskedői oldal között határozott különbség van.¹⁴ Mindez a megkülönböztetés azért lényeges, mert az előző fejezetben említett társadalmi konszenzus hiánya főleg a fogyasztói oldalon jelentős. Abban egységes a szakirodalom, hogy a kínálati oldalt szigorúan, büntetőjogi eszközrendszeren keresztül kell szabályozni, hiszen így lehet adekvát védelmet nyújtani a társadalom tagjainak számára.

A fogyasztói oldal büntetőjogi szabályozásának alapvetően négy modellje van: törvényen alapuló büntetlenség, a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tevékenységén alapuló büntetlenség, a törvény által kilátásba helyezett feltételes büntetlenség és a kereskedői és fogyasztói bűncselekmény rendszeres megkülönböztetésén alapuló modell.¹⁵ A törvényen alapuló büntetlenség lényege, hogy a kábítószer fogyasztás és birtoklás meghatározott formáit nem bünteti (pl.: akkor rendeli büntetni, ha a birtoklás forgalomba hozatal céllal történik). A bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tevékenységén alapuló modell szerint a vádhatóság, illetve a nyomozó hatóság dönt arról, hogy a saját célú felhasználás esetén mi legyen a jogkövetkezmény, vagyis diszkrecionális jogkörben dönthet arról, hogy eltekint-e a büntetéstől vagy mi legyen a szankció. A harmadik modell lényege, hogy anyagi vagy eljárásjogi szabályok alapján, az ott meghatározott feltételek esetén eltekinthet a bíróság a büntetéstől vagy a megszüntetheti az eljárást. Végül a negyedik modell alapja, hogy eltérő büntetési tételeket rendel a jogalkotó a fogyasztói és a kínálati oldalhoz.

A magyar szabályozás kvázi az előbbi két modell (kereskedői és fogyasztói oldal szisztematikus megkülönböztetése és feltételes büntetlenség modell) vegyítése, hiszen a jelenleg hatályos szabályozás eltérő büntetési tételekkel rendeli bünteti a fogyasztói oldalt, valamint rendelkezik a büntetőjogi elterelésről.

Az új pszichoaktív anyagokat tekintve alapvetően három minta létezik a szabályozására. Az egyik ilyen séma a listás modell, mikor a tilalmazott szubsztanciákat tételesen, egyedi megnevezéssel (annak kémiai képletének megnevezésével) veszik fel a listára. Ilyen szabályozást alkalmaznak a kábítószerekre, valamint a pszichotróp anyagokra, mint majd látni fogjuk azt az A), illetve B)

⁶ Bayer István: A kábítószer. Gondolat, Budapest, 1989. 16. p.

⁷ Ritter Ildikó: Kockázati bűncselekmények és cannabispolitika. in: Vókó György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok. 52. kötet. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015. 105. p.

⁸ Lévai Miklós: Kábítószerek és bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 62. p.

⁹ Lévai i.m. 69. p.

¹⁰ B. Erdős Márta, Szijártó Linda, Vojtek Éva, Kárpáti Tamás, Rozgonyi Róbert, Kelemen Gábor: Új pszichoaktív szerhasználók identitásalakulása: Élettörténeti narratívák tematikus tartalomelemzése. Lege Artis Medicinae (28), 2018 552. p.

¹¹ Számos értelmezési keret létezik még, mint a biológiai, morális, szociológiai, spirituális, fertőzőbetegség és multidiszciplináris modell. Lsd.: Sivadó Máté: Jelenkori drogpolitika Magyarországon és Európában, tengertúli kitekintéssel. Doktori értekezés, Debrecen, 2015. 21-23. p.

¹² Vö.: Demetrovics Zsolt – Balázs Hedvig: Drogosok. in: Gelsei Gergő, Gergely Vera, Horváth Vera, Rácz Márton (szerk.): A láthatatlanság vége – társadalomismereti olvasókönyv. Alapítvány a Társadalomelméleti Kollégiumért. Budapest, 2004. 121-141. p.

¹³ Lévai i.m. 100. p.

¹⁴ Sivadó i.m. 215-251. p.

¹⁵ Lévai i.m. 210-212. p.

listákon. Ez a modell a hagyományos értelemben vett kábítószerre alkalmazható, azonban az NPS-ek kizárólagos szabályozására véleményem szerint nem alkalmas, hiszen ezeket az anyagokat pontosan a dinamikus fejlődés jellemzi, így nem tudna a jogalkotás lépést tartani velük. Ennek értelmében veszélybe kerülhetne a közegészség és a jogbiztonság is.

Második a generikus modell, mikor a jogalkotó egy törzsképlet alapján minősít egy anyagot új pszichoaktív anyagnak. Ilyenkor maga a vegyületsorozat, annak szerkezeti képlete kerül a listára és az ebből származtatott vegyületek ezen törzsképlet alapján válnak listázottá. Ilyen szabályozás érvényesül az Egyesült Királyságban, Ausztriában, Litvániában, Olaszországban, Svájcban, Izraelben, Dániában és az Amerikai Egyesült Államokban. Ezen megoldás mellett olyan érvek hozhatók fel, mint a kiskapuk kikerülése – hiszen hiába változtatják meg a képletet a már tilalmazott szubsztanciának, attól még ugyanúgy illegális lesz az újonnan elkészített szer –, valamint relatíve egyszerűbb listára vétel. A harmadik modell már nem a generikus szabályozásban használt kémiai szerkezeti hasonlóságot veszi alapul, hanem a fogyasztóra ható pszichoaktív, biológiai hatáson alapulva von analógiát.¹⁶ Ez a legrugalmasabb szabályozási módszer, hiszen a vegyészszakértőnek, csupán azt kell megállapítani, hogy a vizsgált anyag az emberi szervezetre ugyanolyan hatással van-e, mint az esetlegesen az A-B) listán szereplő szubsztancia „társának.” Ugyanakkor ennél a módszernél felmerülhet a büntetőjognak a *nullum crimen sine lege scripta* elvének a sérelme, mivel megítésem szerint az elkövetőre kedvezőtlen analógiaként hat, továbbá minden szubsztancia egyedileg más hatást válthat ki az egyes fogyasztókra. Végül soron pedig a jelenlegi büntetőjogi keretrendszerbe nem lehetne beilleszteni, hiszen nem lehet egységes mércét kialakítani, mivel fogalom-meghatározási problematikába ütköznénk. Ugyanakkor az NPS-ekre vonatkozó megfelelő szabályozási paradigmaváltással (pl.: igazgatási) ez a modell alkalmas lehet arra, hogy reagálni tudjon a rohamosan fejlődő tendenciára.

Magyarországon vegyes szabályozási modell érvényesül, hiszen egyaránt megtalálható a tételes, listás szabályozás – 55/2014. (XII.30.) EMMI rendelet 5. pont –, valamint a generikus szabályozási modell is (55/2014. (XII.30.) EMMI rendelet 1-4. pont). A probléma az, hogy ez a séma sem képes lépést tartani az NPS-ekkel. Nehezen átlátható, a jogalkalmazóknak is bonyolult szabályozási rendszer van hatályban hazánkban. Továbbá ez a modell rendkívül időigényes és költséges.

Számos más büntetőjogon kívüli eszköz is létezik a drogpolitikában, mint például az ártalomcsökkentés intézménye. Az ártalomcsökkentés gyűjtőfogalma azoknak a beavatkozásoknak, amelyeknek célja a szerhasználat okozta egyéni, makroszintű egészségügyi és szociális károk mérséklése.¹⁷ Ide tartozik például a tűcsere-program, metadon, közösségi programok, használói szövetségek. A szakirodalom és számos szakember is azon a véleményen van, hogy a fogyasztói oldal büntetőjogi eszközrendszerén kívüli módszerek hatékonyabban tudnák visszaszorítani a kábítószeres bűncselekményeket. Az ártalomcsökkentő szolgáltatások

támogatásával, spektrumának kiszélesítésével lehetne elérni a kívánt célt, de ehhez szemléletbeli, gondolkodásmódbeli változásra van szükség.¹⁸

4. A KEZDETI SZABÁLYOZÁS

Mind a kábítószerhez, mind az NPS-hez tartozó büntetendő cselekmények jogi tárgya az ember egészségének sérthetetlenségéhez, a közegészséghez fűződő társadalmi érdek. Történetileg vizsgálva, már az előző században kialakult ezen társadalmi érdek védelmének az igénye. Az első jelentős szer, ami világméretű problémává vált, az ópium volt (gondoljunk az „ópiumháborúra”). Kínának hatalmas bevételi forrást jelentett a kábítószer. Az Amerikai Egyesült Államok az ópiumszívási szenvedély veszélyétől félt, ezért a bevándorlási szabályok szigorításával próbálta visszaszorítani a kínaiakat.¹⁹ Ezt követően 1909-ben az USA kezdeményezésére Sanghajban tárgyalásokat folytattak az ópium visszaszorítására, de a megállapodás elmaradt. Majd az 1923. évi XXII. tc. (A Hágában 1912. évi január hó 23-án kötött „Nemzetközi ópiumegyezmény” becikkelyezéséről) korlátozta először az ópium forgalmazását, amely engedélyhez kötötte ezt a tevékenységet. Az 1930. évi XXXVII. törvénycikkkel²⁰ pedig megtörtént a kriminalizációja ezen cselekményeknek. Később az ópium mellett más szubsztanciák is bekerültek a forgalomba, amik szintén nemzetközi problémát jelentettek. Ennek érdekében 1931-ben Genfben tartottak kábítószerellenes kongresszust, ahol Magyarország is tárgyaló félként szerepelt. Az itt megkötött nemzetközi egyezményt Magyarország az 1933. évi VIII. törvénnyel (a kábítószer gyártásának korlátozása és forgalombahozatalának szabályozása tárgyában Genfben 1931. évi július hó 13-án kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről) ratifikálta, amelyben differenciáltan jelenik meg a feldolgozott és a gyártott kábítószer.²¹

5. A RÉGI BTK.

A Magyar Népköztársaság Büntető törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. tv. ezen cselekményeket „Visszaélés kábítószerrel” néven szabályozta, amit az 1971. évi 28. tvr. egészített ki, amely a tranzitra vonatkozó elkövetési magatartásokat beemelte a törvénybe. A régi Btk. (1978. évi IV. tv.) a korábbi szabályozást kibővítette, valamint minősített esetként büntette a jelentős mennyiségre történő elkövetést, privilegizált esetként pedig a csekély mennyiségre való elkövetést. A kezdeti probléma az volt, hogy nem választotta szét egyértelműen a kereskedőt és a fogyasztót, így a szankciók a kereskedőkkel szemben a prevenció szempontjából elégtelenek, a fogyasztókkal szemben értelmetlenek voltak.²² Végül a jogalkalmazási gyakorlatnak köszönhető, hogy a kábítószer fogyasztását büntetendő cselekménynek nyilvánították. A Legfelsőbb Bíróság VI. számú Büntető Elvi Döntése kimondta, hogy „a kábítószer fogyasztója a kábítószerrel visszaélés bűncselekményét akkor is elköveti, ha nem maga

¹⁶ Ilyen modellt használ pl.: Írország, Lengyelország, valamint Románia.

¹⁷ Nemzeti Drog Fókuszpont. Forrás: <http://drogfokuszpont.hu/szakteruleteink/artalomcsokkentés/>

¹⁸ Demetrovics Zolt, Kun Bernadette, Nádas Eszter, Vadász Piroska: A magyarországi táncos-zenes rekreációs szintén megjelölő droghasználat jellemzői. in: Demetrovics Zolt, Rácz József (szerk.): Partik, drogok, ártalomcsökkentés. Kvalitatív kutatások a partiszénában. L' Harmattan, Budapest, 2008. 125. p.

¹⁹ Kisida Erzsébet: Kábítószer. A nemzetközi egyezmények és a hazai szabályozás tükrében. Börtönügyi Szemle 15/2. 1996. 37. p.

²⁰ 1930. évi XXXVII. törvény a Genfben 1925. évi február hó 19-én kötött „Nemzetközi ópiumegyezmény” becikkelyezéséről.

²¹ Kisida i.m. 38. p.

²² Lévai i.m. 103. p.

készítette vagy tartotta a kábítószer, hanem mástól, a fogyasztás érdekében szerezte meg.”²³ Az indokolásából kitűnik az a szemlélet, amely meghatározza azt a szemlélet módot, amely átszövi a kábítószeres bűncselekményeket. Eszerint a fogyasztói oldal szigorú büntetésének indoka az, hogy pszichoaktív anyagok nemcsak a szerhasználó egészségét veszélyezteti, hanem ez az oka a társadalmi beilleszkedési zavaroknak, mivel a fogyasztók elhagyják a családjukat, munkahelyüket és előbb-utóbb bűncselekményeket követnek el. A 2003-as módosítás tulajdonképpen a VI. BED-et emelte törvényi szintre. A novelláris módosításnak²⁴ köszönhetően eltérő súllyal rendelték büntetni a fogyasztói, illetve az előállító, forgalmazói elkövetési magatartásokat, továbbá bekerültek új tényállások a törvénykönyvbe, ezzel is nagyobb védelmet nyújtva a társadalom tagjainak. A régi Btk. különbséget tett kábítószerfüggő és nem szenvedélybeteg elkövető között, ezáltal enyhébben rendelte büntetni a kábítószerfüggő elkövetők által megvalósított bűncselekményeket. Számos esetben azonban felhasználták ezeket a személyeket a forgalmazók (hisz enyhébb megítélés alá estek), így a kriminálpolitika is amellett szól, hogy a jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény megszüntesse ezen különbségtételt. A hatályos szabályozás értelmében, ha a szenvedélybetegség olyan fokú, hogy személyiségzavart, súlyos demenciát, elmebetegséget okoz, akkor életbe léphetnek a kóros elmeállapotra vonatkozó büntethetőséget kizáró/korlátozó szabályok.²⁵

6. A JELENLEGI SZABÁLYOZÁS

Az NPS-ek első hazai szabályozása a 2011. évi CLXXVI. törvény 161. § (7) bekezdéssel valósult meg, mely a régi Btk.-ban új tényállást vezetett be „Visszaélés új pszichoaktív anyaggal” címmel.²⁶ E szabályozás kizárólag a kereskedői tevékenységeket rendelte büntetni, amelynek elkövetési tárgyának fogalmát a 2005. évi XCV. törvény (az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról) 1. § 37. pontja tartalmazta (és a mai napig tartalmazza).

Ennek értelmében NPS-nek minősül az „olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, vagy a 2. számú mellékletben meghatározott pszichotróp anyagok jegyzékein szereplő anyagok, és erre tekintettel azt az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősítette.”

A Btk. kezdetben csak a terjesztői változatot rendelte büntetni. A 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. § (3) bekezdése azonban módosította a jelenleg hatályos Btk.-t, így a jogalkotó a fogyasztói magatartásokat is beillesztette az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállásába. A jogalkotó a

fogyasztói magatartások tekintetében kriminalizáció mellett döntött, ami eleve kétségbe vonhatja a büntetőjog ultima ratio-ját, hiszen elképzelhető, hogy számos más nem büntetőjogi megoldás is adekvát védelmet nyújthatott volna az NPS-ekkel szemben. Véleményem szerint ez csak a fogyasztói magatartások pönalizációjára igaz, hiszen a társadalom tagjait a terjesztői magatartásokkal szemben védeni kell. A kábítószeres büntetőjogi szabályozásához hasonló tényállások esetében is bevezették a csekély mennyiség felső határát, amit kezdetben 10 grammal határoztak meg, majd a módosítás²⁷ következtében lecsökkentették egységesen 2 grammra.²⁸ Ennek indoka – ahogy a bevezetésben is említettem –, hogy a lefoglalt NPS-ek hatóanyag-tartalma sok esetben többszöröse a kábítószernek minősülő anyagokénál. Bekerült továbbá a Btk.-ba a kábítószeres jogi határértékeinek a feltüntetése. A 461. § (4) bek. szerint: „a 176-180. § alkalmazásában az (1)-(2) bekezdésben nem szereplő kábítószer esetén a kábítószer a) csekély mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának hétszeres mértékét nem haladja meg, b) jelentős mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának száznegyvenszeres mértékét meghaladja, c) különösen jelentős mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának ezernégyszázszoros mértékét meghaladja.” Számos kérdést vet fel ez a rendelkezés. Egyrészt nincs pontosan meghatározva, hogy a mit is kell érteni az átlagos, valamint a hatásos adagon. Ez oda vezethet, hogy sok esetben a bíróságok önkényesen állapítják meg ezen értékek határát, ami a jogbiztonság követelményét sértheti (hiszen nem pontosan megfogalmazott a rendelkezés). Másrészt az vegyészszakértő munkáját is megnehezíti, hogy nincs egzaktan leírva a hatásos, átlagos adag fogalma. Továbbá tudományos szakkikkek hiányában az vegyészszakértő internetes fogyasztói oldalakról szerez információt.²⁹ Ez szintén a jogbiztonság követelményét veszélyeztetheti.

Ezt a helyzetet látva néhány bíróság bírói kezdeményezéssel fordult az Alkotmánybírósághoz. Sérelmezték, hogy a jogszabály nincs egzaktan megfogalmazva, továbbá semmilyen konkrét ajánlás, módszertani útmutató nincs az említett fogalmakhoz, így a szakértők különböző megosztott információkat értékelve állapítják meg a szakvéleményüket, ami már a tisztességes eljáráshoz való jogot is sérti. Az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezést nem találta megalapozottnak, mivel szerinte a Btk. rendelkezése kellően világos, így objektív szakvéleményt lehet adni. Egyrészt döntését azzal indokolta, hogy az új pszichoaktív anyagok piaca rendkívül dinamikus fejlődik, így nem tudna lépést tartani az esetleges törvényszöveg módosításokkal, tehát a rugalmas szövegezés megfelelő védelmet nyújt. Továbbá kifejtette, hogy az átlagos, hatásos adagon „az adott szer lehetséges felhasználási módjait számba vevő, átlagos testfelépítésű személyre gyakorolt hatást a maga absztraktságában meghatározó mérce, amely éppen ezáltal biztosítja az egységes elbírálási szempontokat minden ügyben.”³⁰ Álláspontom szerint ez az indoklás még mindig nem kellően pontos, nem ad megfelelő útmutatást a vegyészszakértőnek, hogy mit is kell a Btk. 461. § (4) bekezdésben foglaltakon érteni. Egyet lehet érteni Czine Ágnes különvéleményével, amelyben azt hangsúlyozta, hogy az

²³ Magyar Közlöny 1986. 53. szám.

²⁴ 2003. évi II. tv.

²⁵ 2012. évi C. tv. 17. §. (1)-(2) bekezdés.

²⁶ 1978. évi IV. tv. 283/B §.

²⁷ 2017. évi XXXIX. tv. 58. §.

²⁸ A csekély mennyiséget meg nem haladó új pszichoaktív megszerzése/tartása szabálysértést valósít meg. Lsd.: 2012. évi II. tv. 199/B. §.

²⁹ Rompos Éva: Designer drog – új pszichoaktív anyag – kábítószer. A terület jogi szabályozásának a változása, hiányosságai és azok hatása a vegyészszakértői tevékenységre. Forrás: <https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori%20műhelytanulmányok%202017/rompos.pdf>. 292. p

³⁰ 3284/2017. (XI. 14.) AB határozat.

Alkotmánybíróságnak meg kell volna semmisítenie a vonatkozó Btk. rendelkezést. Rámutatott arra, hogy a szakértői véleménynek követelménye az objektivitás, függetlenség, valamint a tudományos módszereken való alapulás, továbbá elvárás az, hogy a vizsgálat eredménye megismételhető, ellenőrizhető legyen. Mindez a jelenlegi szabályozással nem garantálható.

Visszatérve az új pszichoaktív anyaggal visszaélés fogyasztói magatartáshoz látható, hogy a jogalkotó nem kapcsol a megszerez/tart fordulathoz a különösrészen szabályozott büntethetőséget megszüntető okot (mint a kábítószeres bűncselekményeknél). Ez a hiányosság kihatással van eljárásjogi kérdésekre is. A korábbi 1998. évi XIX. törvény (a büntetőeljárásról) 222. §-ban szabályozott jogintézményt – vádemelés elhalasztása – a jelenleg hatályos büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) feltételes ügyészi felfüggesztés néven szabályozza.³¹ Általános esetben az ügyész diszkrecionális jogkörben dönthet arról, hogy határozatával felfüggeszti-e az eljárást (opportunitás elve). Erre a törvény értelmében akkor van lehetősége, hogyha az adott bűncselekményt a jogalkotó három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel rendeli büntetni, továbbá a terhelt jövőbeli magatartása alapján várható az eljárás megszüntetése. Látható, hogy például az új pszichoaktív anyaggal visszaélés megszerez/tart csekély mennyiséget meghaladó fordulatában az ügyész belátására van bízva, hogy a – régi terminológiával élve – a vádemelést elhalasztja-e, mivel 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekményről van szó. A büntetőjogi elterelés hiányára már felhívtam a figyelmet. Ennek hiánya a Be. 417. §-ban látható. Ennek értelmében „az ügyészség hivatalból vagy a terhelt indítványára az eljárást a törvényben meghatározott feltétel teljesítése érdekében egy évre felfüggeszti, ha a Btk. Különös Része a terheltnek az eljárás megindulását követő magatartását büntethetőséget megszüntető okként szabályozza, és a büntethetőség megszűnését eredményező magatartás várható.” Ebben az esetben az ügyésznek nincs diszkrecionális jogköre, hanem a törvény erejénél fogva kell (a feltételek fennállta esetén) az eljárást felfüggeszteni. Ennek értelmében például a kábítószer birtoklása tényállásának megvalósulása esetén, ha az elterelés feltételei fennállnak [Btk. 180. § (1)] a feltételes ügyészi felfüggesztés jogintézménye a törvény erejénél fogva bekövetkezik. Célszerű lenne e jogintézményt az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállása esetén is alkalmazni (a törvény erejénél fogva), sőt egyáltalán az elterelés szabályait bevezetni ezen tényállásba, hiszen a megszerez/tart fordulathoz feltételezhető a saját célra történő fogyasztás is.

7. FELKERÜLÉSA „C” LISTÁRA

Hazánkban a pszichoaktív anyagok szabályozásának egyik legfontosabb jogszabálya a kábítószerekkel és pszichotróp anyagokkal, valamint az új pszichoaktív anyagokkal végezhető tevékenységekről, valamint ezen anyagok jegyzékre vételéről és jegyzékeinek módosításáról szóló 66/2012 (IV.2.) Korm. rendelet. Ennek 1. számú melléklete a pszichoaktív anyagoknak 3 jegyzékét különbözteti meg: A) a kábítószerek jegyzékét; B) pszichotróp anyagok jegyzékét valamint C) új pszichotróp anyagok jegyzékét. A rendelet C) jegyzékét a 367/2014 (XII.30.) Kormányrendelet hatályon kívül helyezte, mivel a hatályos szabályozás értelmében az egészségügyért felelős miniszter rendeletben szabályozza ezen szubsztanciákat. Jelenleg a

55/2014 (XII.30.) EMMI rendelet (az új pszichoaktív minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról) 1. mellékletében található az NPS-sé minősített anyagok.

A jegyzék is két részre osztható. Egyrészt – hasonlóan, mint az A), illetve B) listán – látható egy taxatív felsorolás az új pszichoaktív minősített anyagokról. Ez képezi a C) jegyzék 5. pontját. A C-lista 1-4 pontjában található a törzsképletek, amelyet a szakirodalom generikus szabályozásnak nevez. E csoportoknak jellegzetes alapváza van, ami az ehhez kapcsolódó helyettesítőkkal együttesen adják meg a törzsképletet.³² A helyettesítők megállapítása egyértelműen azonosított és a szakirodalomban is leírt vegyületek alapján történhet.

Külföldi információcsere³³, valamint rendészeti hatóság által lefoglalt anyag esetében vegyészszakértőt kell igénybe venni. A vegyészszakértőnek meg kell állapítani, hogy a vizsgált anyag beletartozik-e a C) jegyzék valamelyik vegyületcsoportjába (törzsképlet vagy a tétel felsorolás alapján). Amennyiben az új anyag beletartozik a fent említett csoportok valamelyikébe, akkor megindítható a megfelelő eljárás. Más esetben, ha nem tartozik bele egyik csoportba sem a vizsgált szubsztancia, akkor további lehetőség, hogy az anyagot felveszik az A), B) vagy a C) jegyzékre. Ebben az esetben az Országos Egészségfejlesztési Intézet Országos Addiktológiai Centruma (OAC) a Tanács 2005/387/IB határozata (2005. május 10.) az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről szóló határozatnak megfelelően szakmai értékelés alá veszi az anyagot. Ennek során elvégzi a szükséges vizsgálatot, melynek következtében igazolni kell, hogy nem ismert olyan adat, amely az értesítésben megjelölt anyag gyógyászati felhasználására utalna, és amely kizárja, hogy az anyag hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az A) és B) listákon szereplő anyagok (konjunktív feltételek).³⁴ Amennyiben a feltételek fennállnak, akkor az OAC kezdeményezi az illetékes miniszternél az anyag listára vételét.

A jogszabály értelmében a listára felvett anyagokat egy éven belül kockázatértékelésnek kell alávetni. A kockázatértékelést is az OAC végzi, amelynek során vizsgálja, hogy a kérdéses szubsztancia függőséget, központi idegrendszer izgalmat kiválthat-e, valamint okozhat-e depressziót, melyek hallucinációkat, motoros, ítélőképeségi, magatartásbeli, felfogóképességi, kedélyállapoti zavarokat hoznak létre, vagy a pszichotróp anyagok listáján (B-lista) szereplő anyaghoz hasonló visszaélést és káros hatást hoznak létre. Feltétel továbbá, hogy okkal feltételezhető legyen, hogy az anyag közegészségügyi és szociális problémát jelentő olyan visszaélésre adjon vagy adhaton lehetőséget, amely indokolja az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló 1998. évi XXV. tv. (GyT.) mellékletébe történő felvételét.³⁵ Az eredményt követően az OAC kezdeményezi az illetékes miniszternél, hogy 1 évvel hosszabbítsák meg a kockázatértékelés idejét, vagy vegyék fel a GyT. mellékletébe az anyagot, vagy töröljék a szubsztanciát az 55/2014 (XII. 30.) EMMI rendeletből és helyezték át a 66/2012 (IV.2.) Korm. rendelet D) listájára. Ilyenkor, ha nem éri el az anyag a kábítószeres vagy a pszichotróp anyagok veszélyességi mércéjét, akkor nem kerül vissza szabadon a forgalomban, hanem a megfelelő

³¹ 2017. évi XC. törvény. LXVII. fejezet. 416. §.

³² Ujváry István: Tudnivalók az új pszichoaktív anyagok szabályozásáról. Forrás: http://members.iif.hu/ujvary/Drugs/Ujvary2013_C-jegyzek-leiras-20130731.pdf 12. p. (2019. 04. 24.)

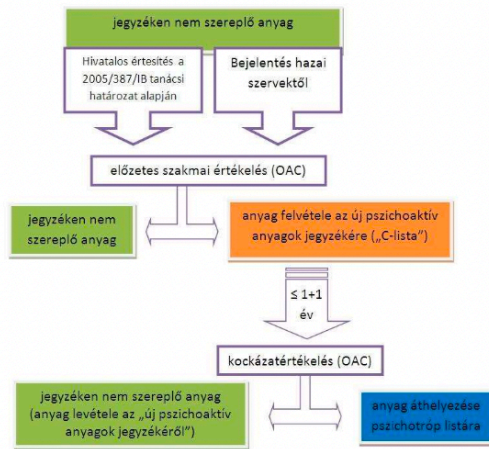
³³ A Tanács 2005/387/IB határozata (2005. május 10.) az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről (HL L 127/32. 2005.5.20.)

³⁴ 2005. évi XCV. tv. 15/B. § (3) bek.

³⁵ 66/2012. (IV.2.) Korm. rendelet. 27. § (6) bek.

listára kerül ellenőrzött státusz megtartásával. Ennek következtében ezekkel az anyagokkal legális tevékenységet csak bejelentéssel lehet folytatni.

A folyamatot az alábbi folyamatábra szemlélteti:

(Nemzeti Drog Fókuszpont, 2014)

Látható, hogy a jogalkotó egyre több és bonyolultabb szabályozással próbálja védeni a társadalmat, amely „képtelen társadalmi konszenzust felmutatni a represszív drogpolitika és/vagy kábítószerrel kapcsolatos büntetőpolitika iránt.”³⁶ A jogalkalmazónak ahhoz, hogy jogszerűen meg tudja ítélni az ügyben az adott elkövetési tárgyat, össze kell vetnie a 66/2012. (IV.2.) Korm. rendelet jegyzékeit az 55/2014. (XII.30.) EMMI rendelet 1. számú mellékletével, hogy tilalmazott szubsztanciának minősül-e az adott anyag. Továbbá problematikus lehet, hogy kétséget kizáróan egészségre ártalmas anyagnak nem minősített (hanem vélelmezett), kockázateértékelésnek még alá nem vetett anyagot minősítenek a bűncselekmény elkövetési tárgyának.

III. ÖSSZEGZÉS

Az Országos Kriminológiai Intézet kutatása³⁷ alapján kimutatható, hogy az NPS elkövetési tárggyal megvalósuló visszaélések miatt indított eljárások átlagosan 1 hónappal hosszabbak, mint a vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményeké. Egy másik adat alapján megállapítható, hogy az átlagos vegyészszakértői költség a kábítószer-bűncselekményeknél több mint 50.000 Ft.-tal kevesebb, mint az új pszichoaktív anyaggal való visszaélés esetében, tehát jóval költségesebb eljárás. Számos más büntetőjogi eszköz is rendelkezésre áll, amelyek hatékonyak tudnak lenni. Az igazságszolgáltatás, a felderítés, a bűnmegelőzés jelentős lemaradással tud reagálni a kábítószerpiacon (főleg az NPS-piacon) bekövetkező gyors változásokra, valamint a

szabályozás is nehezen áttekinthető. Az „ilyen ügyekben az intézményrendszer strukturális és funkcionális sajátosságaiból adódó gyakorlat határozta és határozza meg az észlelés, felderítés jellemzőit, nem pedig az adott normasértésnek tartott magatartás és az ahhoz kapcsolódó piac sajátosságai. [...] A rendőrség nem tekinti kiemelt figyelmet igénylő cselekménynek ezt a normasértést, így nem fordít az átlagosnál sem több anyagi, technikai, [...] humán erőforrást ennek felderítésére és/vagy üldözésére.”³⁸ E tények alapján, valamint hozzáátve a korábban kifejtett jogi anomáliákat – feltételes ügyészi felfüggesztés, elterelés hiánya, NPS-sre vonatkozó értékhatar megfogalmazása – megállapítható, hogy a jelenleg hatályos szabályozás korántsem kielégítő.

³⁶ Ritter Ildikó: A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére. Forrás: https://www.okri.hu/images/stories/kutatok/ritterildiko/a_kabitoszerpiac_uj_kihivasai_kutjel_2015.pdf 27. p. (2019. 04. 24.)

³⁷ Ritter i.m. 2019.

³⁸ Ritter Ildikó: Remix – Új típusú pszichoaktív anyagok és a büntetőeljárás. in: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok. 53. kötet. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2016. 114. p.